

Servir, governar i aconsellar

**L'infant Pere, lloctinent
del regne de València
durant la Guerra de Castella
(1356-1358)**

Pablo Sanahuja Ferrer

UBe

IRCVM Premis

Servir,
governar
i aconsellar

Servir, governar i aconsellar

**L'infant Pere, lloctinent
del regne de València
durant la Guerra de Castella
(1356-1358)**

Pablo Sanahuja Ferrer

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Edicions

IRGVM

ÍNDEX

Introducció	9
L'infant Pere, una figura de creixent relleu.....	12
Les nostres fonts.....	18
A l'inici de la tempestat: la Guerra de Castella dita dels Dos Peres, petita introducció.....	22
Servir, governar: la lloctinència	31
Un govern col·legiat.....	31
Lloctinent del rei	42
Aconsellar: el <i>Tractatus</i>	91
En conclusió.....	99
Bibliografia.....	107
Fonts primàries editades	107
Fonts secundàries	108

INTRODUCCIÓ

Devem advertir al lector que el propòsit d'aquesta obra és molt humil. La voluntat que hem expressat i desenvolupat al llarg de les pàgines següents ha sigut la d'estudiar la lloctinència de l'infant Pere d'Aragó i Anjou (1305-1381) al regne de València durant les primeries de la Guerra de Castella (1356-1366), també coneguda com la Guerra dels Dos Peres.

El nostre interès per la figura de l'infant Pere va néixer producte de la confecció de la nostra tesi doctoral sobre l'esmentat conflicte al regne de València. Durant aquest estudi, evidentment, tractàrem la gestió que l'infant va fer de l'esforç bèl·lic, però d'una manera molt limitada que no feia honor al pes i la importància del personatge que estàvem descobrint. No érem al principi conscients de la rellevància d'aquesta figura, no solament política, sinó també diplomàtica, cultural i religiosa.

La nostra fascinació per ell s'incrementà per tres raons. En primer lloc, com més estudiàvem la figura del rei Pere el Cerimoniós, més ens adonàvem de l'important paper de conseller que va tindre l'infant, i encara que el monarca no sempre va seguir els consells

del seu oncle, la posterioritat demostrà en diverses ocasions el valor dels seus consells. En segon lloc, la seua vessant mística i religiosa, que el portaren a abandonar la vida secular, però que no evità que es convertira en una figura de primera importància dins de l'Església del moment. En darrer lloc, just abans de retirar-se de la vida secular l'infant va redactar un dels pocs «espills de prínceps» que trobem a la Corona d'Aragó, el *Tractatus de vita, moribus et regimine principum*.

Ara bé, no sempre és fàcil a l'inici d'una carrera investigadora aturar-se en els principals corrents de recerca —que donen visibilitat, atrauen l'atenció i ajuden a obtindre les tan necessàries beques— i invertir temps en un gènere ara mateix menysvalorat a l'acadèmia, com és la biografia. Perquè aquest treball és en certa mesura una petita contribució a la biografia d'un personatge de primera rellevància històrica al seu context. Malauradament, aquest tipus de contribució no hauria tingut lloc de no ser per l'oportunitat oferida pel Dr. Saladié-Roig i l'IRCVM, mitjançant el premi d'investigació anomenat en honor del primer.

Fruit d'eixa oportunitat és aquest treball que té el propòsit d'estudiar la penúltima gran aportació política

de l'infant Pere abans d'ingressar a l'orde franciscà, el període de la seua lloctinència al regne de València durant l'inici de la guerra de Castella o dels Dos Peres (1356-1366). Al llarg de les pàgines següents analitzarem el paper polític i militar de l'infant com a lloctinent, en forta relació amb el context general de la Corona d'Aragó i en particular del regne de València, i ho farem de la manera més minuciosa possible, basant-nos en una abundant documentació primària. Finalment, ponderarem la possible influència que la lloctinència va poder tindre com a experiència política en la confecció per part de l'infant del *Tractatus de vita, moribus et regimine principum*.

Això sí, abans d'endinsar-nos en aquest estudi, vull aprofitar aquestes línies per a expressar el meu agraïment a tots aquells que han fet possible aquest llibre; per descomptat al Dr. Saladié i l'IRCVM, encapçalat per la seua directora, Meritxell Simó, i el seu sotsdirector, Antoni Conejo, per l'oportunitat de fer possible aquest treball; i també, amb especial estima, a Frederic Aparisi, Stefano M. Cingolani i Eduard Juncosa, per la seua ajuda i consell.

L'infant Pere, una figura de creixent relleu

L'infant Pere és una figura que ha despertat un enorme interès, especialment per la segona part de la seua vida, una vegada que ja havia abandonat la vida secular i havia ingressat a l'orde franciscà. Podem remuntar aquest interès historiogràfic al mateix Jerónimo Zurita ([1562] 2003, vi-62) o dos segles més tard a Jaume Coll (1738), qui va tractar-lo de manera detallada dins la seua *Crónica Seráfica de la Santa Provincia de Cathaluña de la regular observancia de nuestro padre San Francisco*.

No obstant, és a principis del segle xx quan ja trobem els treballs científics d'Alfonso Maria de Barcelona (1913-1915), Valls i Taberner ([1927] 1986) i Pou Martí ([1930] 1991). A mitjans de segle destaca Martínez Ferrando (1948), qui a la seua monografia sobre els fills de Jaume II va dedicar una important part a l'infant, fins al punt de considerar-lo com el fill més digne d'ocupar el tron del seu pare. Tampoc no es pot menys tenir el clàssic de Santiago Sobrequés sobre la noblesa catalana ([1957] 2011).

No hem d'oblidar que l'infant ja gaudia d'una gran fama des de la seua joventut, que no va fer sinó augmentar segons passava el temps, especialment després

d'ingressar a l'orde franciscà i de tindre visions místiques. La seua importància ha aconseguit transcendir el seu temps i arribar fins al present, fet que ha despertat l'atenció de cada vegada més historiadors. D'aquesta manera, durant les darreres dècades s'han vist una multiplicació dels treballs sobre l'infant, podent enumerar els de Genís (2002), Cabré (2005), Beauchamp (2005a i 2005b) i Juncosa (2008, 2015 i 2022). A banda, hem de destacar l'obra col·lectiva dirigida per Antoni Conejo da Pena (2015), *L'infant Pere d'Aragó i d'Anjou «molt graciós e savi senyor»*, que reuneix treballs de diferents autors i que constitueix la visió més completa que tenim sobre l'infant fins a la data.

Aquesta visió s'ha completat recentment amb tres obres de la col·lecció IRCVM Premis (Edicions de la Universitat de Barcelona), signades pels guardonats de sengles convocatòries del Premi d'Investigació Dr. Saladié-Roig. Ens referim a: Stefano M. Cingolani, *L'infant Pere i la comtessa Joana de Foix. Rituals i política al voltant de la mort* (2019); Stefano M. Cingolani i Joel Colomer Casamitjana, *El matrimoni entre l'infant Pere i Joana de Foix. Política europea i impacte local* (2022); i, a l'últim, Guillermo Tomás Faci, *El infante Pedro, conde de Ribagorza (1322-1358)* (2023).

Ara bé, a què es deu aquest renovat i creixent interès? Nascut segurament entre març i novembre de 1305,¹ Pere d'Aragó i Anjou va rebre una completa formació de mans, entre d'altres, de Gil López de Mestre.² Ben aviat va esdevenir part activa de la política de Jaume II per a enfortir la Corona davant la noblesa, substituint la vella noblesa feudal per una de nova constituïda per prínceps de sang reial. D'aquesta manera, l'infant va rebre el comtat de Ribagorça i tota una sèrie de senyorijs menors, especialment al regne de València. Més tard, en 1325, també se situà al davant del comtat d'Empúries, que al cap dels anys intercanvià amb el seu germà Ramon Berenguer pel de les Muntanyes de Prades en 1342.³ L'infant es casà amb Joana de Foix, filla del comte Gastó I de Foix, en 1331, i fruit d'eixe matrimoni nasqueren Alfons, Jaume, Joan i Elionor.

Com a figura política, Pere d'Aragó va esdevindre un dels principals i més estimats consellers del seu nebot, Pere el Cerimoniós. Evidentment, l'infant va començar el seu *cursus honorum* encara sota el regnat de

1 Cabré 2005: 69-83.

2 Beauchamp 2005a: 240.

3 Juncosa 2008.

son pare, Jaume II. Sent el seu quart fill mascle, estava lluny de ser hereter de la corona, però la renúncia del primogènit, Jaume, i l'entrada en religió del tercer fill, Joan, el deixaren com a possible successor del seu germà major, Alfons. Així, des de ben prompte, l'infant rebé nombroses obligacions polítiques, de les quals la més important va ser la de substituir el seu germà com a lloctinent del rei durant la seua conquesta de Sardènia, entre 1323 i 1324.⁴

Sota el regnat del seu germà, Alfons el Benigne, l'infant va portar a terme diferents missions diplomàtiques, entre les quals hi ha la participació en una expedició contra Granada. De fet, nomenat senescal de Catalunya, l'infant Pere va tindre un paper rellevant organitzant eixa mateixa expedició. Ara bé, el més important és que va ser designat tutor del jove hereter, Pere. No sabem com va exercir aquest paper ni quina influència real va tindre l'infant sobre el seu nebot, però una vegada aquest va aconseguir el tron aragonés per la mort de son pare Alfons, en 1336, s'inicià una crisi entre un jove Pere el Cerimoniós i els seus oncles, els infants Pere i Ramon Berenguer. La crisi es va resoldre

4 Beauchamp 2005b: 84-95; 2015: 24

favorablement per als infants reials, que s'imposaren al partit del rival, l'arquebisbe de Saragossa Pedro López de Luna, i d'aquesta manera s'inicià el període de major influència política de l'infant Pere.⁵

Des d'aleshores, l'infant Pere pareix omnipresent en el govern del seu nebot i n'és, sense cap dubte, el seu principal conseller, encara que eixa influència pareix afeblir-se després de dirigir l'ofensiva contra el regne de Mallorca en 1343. A partir de 1345, l'infant s'allunyà de la cort, tot i que tornà a ser molt rellevant durant la crisi de la Guerra de la Unió. Entre 1354 i 1355 va exercir com a lloctinent del rei durant la seua expedició a Sardenya, fet que constituí la culminació del seu paper polític, rematat pel de lloctinent del regne de València en 1357, més humil, objecte d'aquest estudi.⁶

La figura de l'infant es revela encara més important si tenim en compte que no va ser solament tutor del seu nebot, sinó que, a més a més, la reina Maria de Navarra el va nomenar tutor de les seues filles, Constança i Joana, abans de morir.⁷ En 1354, el Cerimoniós

5 Beauchamp 2015: 28-31.

6 Beauchamp 2005b; 2015.

7 Beauchamp 2015: 37.